

Pregledni članak/Review

Prihvaćeno: 1. lipnja 2015.

dr. sc. Dubravka Kuščević

Filozofski fakultet u Splitu

Odsjek za učiteljski studij

kuscevic@ffst.hr

KULTURNA BAŠTINA – POTICATELJ DJEČJEG RAZVOJA (LIKOVNI ASPEKT)

Sažetak: *Kulturna baština slika je života određene društvene zajednice, a nastala je kao posljedica mnogih povijesnih previranja te je kao takva predmet proučavanja mnogih znanstvenih disciplina. Bez kulturne uvjetovanosti nije moguće shvatiti povijest i razvoj naroda i društava, a bez kulture, s obzirom da predstavlja temeljnu antropološku komunikaciju, nije moguć ni život pojedinca u zajednici. Mnogi oblici kulturne baštine kriju u sebi različita povijesna značenja koja produbljuju spoznaju stvarnosti i oblikuju identitet. Razumjeti baštinu znači ući u njen komunikacijski kod, u komunikacijsku igru koja u dinamici odnosa oplemenjuje osobnost te ima ključnu ulogu u formiranju kulturnog identiteta. Susret baštine i umjetnosti (likovnosti) ima nenadomjestivu ulogu u kultiviranju dječjeg duha. Komunikacija dijete - baština - likovnost predstavlja za dijete vlastiti način doživljavanja baštine jer likovno izražavanje djeteta uvijek predstavlja snažni odjek dječje duše. Članak razmatra vezu baština - dijete - likovnost - kreativnost kao podlogu za cjeloviti razvoj dječje osobnosti.*

Ključne riječi: *kulturna baština, dijete, likovne aktivnosti.*

1. Uvodna riječ

Kulturu možemo razmatrati kao povijesnu i društvenu kategoriju, kao proces međudnosa djelovanja pojedinca i društva. U izravnoj je vezi s proizvodnjom materijalnih i duhovnih dobara, sa stupnjem razvoja znanosti i tehnike, ali i s političkim uređenjem nekog društva. Kulturna baština kao dio sadržaja kulture znakovita je po tome što se očituje kao vrijednost i ljepota koja obogaćuje i produhovljuje ljudski život.

O kulturnoj baštini može se govoriti s vidika različitih zadaća i značenja koja u sebi nosi. Upravo u takvome pogledu želimo rasvijetliti smisao baštine u odgoju i obrazovanju djece i mladih poglavito u području likovnih aktivnosti. Baština predstavlja nešto što su „ljubomorno čuvali“ i ostavili kao simboličku vrijednost nečiji preci, a plod je drevnoga kulturnoga nasljeđa određenoga naroda. Kulturna baština upravo po onome što ona jest, biva mjesto čuvanja najvećih vrjednota nekoga naroda ili kulture kojoj pripada, odnosno čini dio kulture koja je na taj način prenosi i čuva joj vrjednote, koje ju stvaraju i oslikavaju njen identitet. Prema Maroeviću kulturna je baština prepoznati i naslijeđeni skup vrijednosti koje su ljudima ostavili njihovi preci, neovisno o vlastitom htijenju i zato predstavlja jedan od temelja kulturnih posebnosti različitih društvenih grupa (Maroević: 2001). Time baština predstavlja nositeljicu identiteta čime rječito daje iskaz o temeljima povijesti i egzistencije na određenim prostorima. Uvijek kada govorimo o baštini promišljamo o iznimnom potencijalu i semantici koju u sebi nosi.

Čitavu kulturnu baštinu dijelimo na materijalnu i nematerijalnu, odnosno onu kojoj su nositelji značenja predmeti materijalne kulture ili pak složenije prostorne strukture poput arhitekture, gradova, arheoloških ostataka ili kulturnog krajolika i onu koja se samo posredno služi materijalnim svijetom, a pripada području duha. Materijalnu kulturnu baštinu također možemo podijeliti na pokretnu i nepokretnu. Pokretnu baštinu čine ona djela koja nisu vezana uz prostor i mjesto gdje su nastala već su mobilna, dok je glavna karakteristika nepokretne baštine čvrsta povezanost s zemljom, time nepokretna baština oblikuje i definira prepoznatljivo obilježje prostoru u kojem se nalazi. Obilježje pokretne baštine (kipovi, slike, primijenjena umjetnost...) je velika prilagodljivost prema novoj sredini u koju dolazi, bez obzira je li bila sredstvo i cilj trgovine ili predmet pljački i otimanja, baština uvijek prenosi nove kulturne vrijednosti sredini u koju dolazi. Time nas kulturna dobra potiču na upoznavanje, razlikovanje, sučeljavanje, ali i uvažavanje različitog semantičkog bogatstva i vrijednosti. Kulturna baština je predmet proučavanja mnogih znanstvenih disciplina poput povijesti, zemljopisa, sociologije, povijesti umjetnosti, ali i pedagogije. Pedagog koji dobro poznaje teoriju i praksu odgoja i obrazovanja djece i mladih dobro

razumije vrijednosti odgoja putem sadržaja kulturne baštine.

Sadržajima kulturne baštine u likovnim aktivnostima možemo: utjecati na razvoj sposobnosti pojedinaca (uz pomoć kulturne baštine djeca u okvirima likovnih aktivnosti mogu biti posredno ponukani na kreativnost i stvaralaštvo, dok istovremeno stječu vještine nužne za kognitivni i afektivni razvoj te razvoj likovnih sposobnosti), a istovremeno što smatramo osobito važnim u kontaktu s navedenim sadržajima djeca se osposobljavaju za čuvanje, prijenos i korištenje, znanja i iskustava kulture kojoj pripadaju.

2. Dimenzije odgoja i obrazovanja uz pomoć sadržaja kulture

Kultura predstavlja temeljnu društvenu činjenicu, sveukupnost načina življenja određene ljudske skupine i bez nje nije moguće shvatiti povijest i razvoj naroda i društava, a također bez nje s obzirom da predstavlja temeljnu antropološku datost nije moguć ni život pojedinca. Navedenu povezanost Vučetić ističe na slijedeći način: „Čovjek i kultura nalaze se u takvoj komunikacijskoj relaciji da se filozofskom refleksijom čovjeka ujedno analizira njegov kulturološki status i status same kulture, ali se, isto tako, filozofskim pristupom kulturi ujedno pristupa i samom čovjeku.“ (Vučetić, 2008:163). Kada se govori o kulturi, odgoju i obrazovanju nemoguće je ne primijetiti njihovu međusobnu povezanost. S jedne strane imamo kulturu - svijet presnažan u svojoj simbolici, širini i bogatstvu, s neizmjernim brojem značenja kojim obiluje i sadržaja koje prenosi, dok s druge strane stoji subjekt spoznaje - dijete - čovjek oboružan svojim spoznajnim moćima, da shvati kulturu, prenosi njezine vrijednosti i stvara novu kulturu. Ovaj spoznajni sraz subjekta sa stvarnošću unutar kojeg pojedinac formira svoja znanja u izgradnji vlastita iskustva svijeta uz pomoć kojega ostvaruje posve novu i suštinski drugačiju vezu sa svijetom, odvija se kroz društvena djelovanja, kroz društvenu interakciju. Zato je kulturu moguće designirati i kao „mrežu ili sustav akumuliranih znanja, običaja, vrednota, vjerovanja i obrazaca ponašanja pomoću kojih se rješava temeljno pitanje – pitanje vlastitog opstanka“ (Ogbu, 1989:5). Problematika interakcije pojedinca i društva kroz kulturne sadržaje postaje posebno značajna. Tako Radman navodi da je interakcija ključni pojam socijalne psihologije Georgea Herberta Meada. Njegova je osnovna polazišna točka da „ljudske grupe i društvo u cjelini postoje kroz djelovanje. Svaki čovjek vezan je spletom međudjelovanja s društvenom okolinom, što ne određuje samo njegovo ponašanje nego na presudan način utječe na društvene procese...Um je tako proizvod društvene interakcije. Ne dolazi društvena situacija kao posljedica uma, nego je um posljedica društvenih procesa“ (prema, Radman, 1988:41). Zato, razmatrajući društvene procese kao posljedice kulturnog djelovanja Kale smatra kako se „ni jedno učenje ni spoznaja ne mogu razumjeti izvan kulture i

vremena u kojem su se javili, jer su uvijek dio ili izraz kulture i vremena“ (Kale, E. 1982: 23). U osnovi ista misao vodi i Whitea koji tumači da čovjek ne stvara svoju vlastitu kulturu nego je nasljeđuje od svojih predaka, pozajmljuje je od svojih susjeda, na taj način kultura stvara od čovjeka ono što jest, ali istovremeno kultura stvara sebe osiguravajući svoj kontinuitet i svoj opstanak prenošenjem svojih vrijednosti (White: 1949). Uvjerenje kako kultura oblikuje um pojedinca ističe i Bruner „stvaranje značenja podrazumijeva situacijske susrete sa svijetom u njihovim primjerenim kulturnim kontekstima kako bi se znalo“o čemu je u njima riječ“. Premda su značenja u „glavi“, korijene i važnost vuku iz kulture koja ih stvara“ (Bruner, J., 2000: 19).

Bruner (1990), Shweder (1991), Wertsch (1991) u devedesetim godinama 20. stoljeća pišu zanimljive radove u tradiciji kulturne psihologije apostrofirajući kako je kultura isključivo čovjekovo djelo, te da upravo kultura oblikuje i omogućava funkcioniranje ljudskog uma, smatrajući kako se učenje i mišljenje odvijaju uvijek u određenim kulturnim kontekstima.

Učenje, mišljenje i prenošenje znanja u uređenim društvima prenosi se u okvirima odgojno-obrazovnih institucija. Odgoj i obrazovanje iznimno je važna ljudska djelatnost, a istovremeno i iznimno odgovorna jer predstavlja ulaganje u budućnost. Nada sadašnjosti jest u činjenici da odgajajući i obrazujući djecu mudro ulažemo u budućnost čovječanstva.

Govoreći o povezanosti obrazovanja i kulture Hartmut von Hentig uočava „što je za neki narod kultura – život prema promišljenim i željenim načelima i stvaranje za to poticajnog poretka, to je za pojedinca obrazovanje“ (Hentig, 2008: 154), a Nola također ističe važnost kulture i njene uvjetovanosti sadržajima obrazovanja što utječe na razvoja društva, „u svakom slučaju, kultura čini jedinstvo odgoja, obrazovanja, znanosti tako i društvenog razvoja u cjelini“ (Nola, 1987: 335). Navedene ideje razmatra i Ogbu u svojoj knjizi Pedagoška antropologija u kojoj navodi da održavanje kontinuiteta samosvojnosti neke društvene zajednice i opstanak kulturnog ustrojstva svakog društva zavisi o načinu transmisije kulturnih dobara sa starijih na mlađe generacije buduće nosioce i zaštitnike kulturnog ustrojstva. Prema Ogbou prenošenje kulturnih vrijednosti u društvima jednostavne transmisije (primitivna, nepismena društva) ostvaruje se samim životom i pripadnošću pojedinoj zajednici, time proces socijalizacije postaje ujedno i proces transmisije, dok složenija društva sa složenijom društvenom interakcijom kulturnu transmisiju ostvaruju putem institucionaliziranih medijatora što predstavlja formalno obrazovanje ili školovanje. „Jedan od najvažnijih elemenata kulturne transmisije je obrazovanje, tj. proces učenja/podučavanja putem kojega društvo unaprijed osigurava očuvanje kulturne samosvijesti i putem kojega pojedinac postaje njegovim funkcionirajućim članom (Ogbu, 1989: 5).

Sociolog A. Redcliffe-Brown također je zaokupljen aspektom prenošenja kulture s naraštaja na naraštaj. On ističe da je "kultura proces kulturalne tradicije, to jest proces pomoću kojega se u određenoj društvenoj skupini ili društvenoj klasi, jezik, vjerovanja, ideje, estetski ukusi, spoznaje, sposobnosti, različiti tipovi upotrebe prenose (...) od jedne do druge osobe, od jedne generacije na drugu generaciju... Kultura kao proces kulturalne tradicije, tj. prenošenja sačinjava važnu sastavnicu kulture, jer je kultura tek onda kultura kad je u stanju da bude prenesena na iduću generaciju. Moglo bi se čak zaključiti da je kultura, koju više nije moguće prenositi na nove generacije, *de facto* mrtva, tj. da je takva kultura izgubila svoju temeljnu funkciju, naime oblikovanje konkretne čovjekove egzistencije" (prema Matulić, T., 2006: 207-208). U sličnim kontekstima i u okosnici Vygotskyjeva rada stoji ideja da je dječji razvoj nemoguće odvojiti od društvenog konteksta u kojem se on odvija, učenje vodi razvoju, a učenje je posredovano kroz interakciju s kulturnim oruđima i znakovnim sustavima (prema Eckhoff, A., Urbach, J.: 2008). Kultura se kao što smo vidjeli dosada može i mora učiti i podučavati u okvirima institucionalnog odgoja i obrazovanja, stoga Reboul i navodi da je obrazovanje skup procesa i postupaka koji nužno omogućavaju svakom djetetu pristup kulturi (prema, Mialaret: 1989).

Mnogi kulturni sadržaji prisutni su unutar nastavnih programa različitih nastavnih predmeta kao što su hrvatski jezik, povijest, zemljopis, glazbena kultura i likovna kultura. Likovne aktivnosti kroz igru na spontan način pružaju neizmjerne mogućnosti za kvalitetan susret djeteta i kulturne baštine. S obzirom na kretanja u suvremenom obrazovanju u raspravama o obrazovanju često se postavlja pitanje kreativnosti i stvaralaštva u obrazovanju. Cilj obrazovanja nije reprodukcija određene kulture i prenošenje kulturnih obrazaca, već pripremanje učenika za samostalne otkrivajuće aktivnosti i snalaženje u svijetu koji se mijenja i koji pred pojedinca postavlja sve teže životne zahtjeve i traži sve brže mogućnosti prilagodbe. U susretu kulturne baštine i učenika putem likovnih aktivnosti ne dolazi samo do puke reprodukcije kulture već likovne aktivnosti u klimi suradnje i poticaja kroz interakciju sadržaja upućuju djecu na vlastito stvaralaštvo te time oblikuju „konkretnu dječju egzistenciju“.

Tako kulturna baština i likovne aktivnosti razvijaju mnoge sposobnosti djeteta razvijajući dječju individualnu misao stvarajući interakciju - baština - dijete - likovnost što omogućava djetetu da osjeti bogatstvo života, misli i osjećanja vlastite kulture.

3. Likovna kultura, likovno stvaralaštvo, kulturna baština i dijete

Odgovitelji, učitelji, profesori likovne kulture kroz likovne aktivnosti mogu unijeti kulturnu baštinu u život djece i mladih na jedinstven način.

Likovna kultura prepoznatljiva je po raznolikosti svojih sadržaja, a o tome Brajčić progovara na slijedeći način „Likovno stvaralaštvo, likovni odgoj i obrazovanje kao ljudska djelatnost i dio odgojno-obrazovnog sustava, predstavljaju specifičan medij spoznaje svijeta i vizualne stvarnosti. Preko tog moćnog medija uvodimo djecu i mlade u promatranje i doživljavanje likovnih pojava i likovnih djela, u svijet likovnih ideja i likovne pismenosti, likovnih znakova i poruka“(Brajčić, 2002: 79). Likovne aktivnosti i likovno stvaralaštvo trebalo bi dobiti više prostora u sustavima odgoja i obrazovanja jer u svakom ljudskom društvu slika je sredstvo komunikacije *par excellence* zbog mogućnosti izražavanja ideja, osjećaja, osjeta, pojmova kao i činjenice da omogućuje refleksiju o različitim dimenzijama stvarnosti. Kada razmišljamo o ljudskoj potrebi za komunikacijom i kada se pokušava razmotriti i protumačiti povijest mnogih civilizacija; kada se pokušavaju razmotriti procesi u društvu općenito te razvoj društva napose, uočiti ćemo kako komunikacija, slikom predstavlja jedan od vrlo učestalih oblika komunikacije među ljudima od veličanstvenih slikarija na zidovima Altamire i Lascauxa do dominacije slike televizijskih ekrana, MMS-a, reklamnih poruka, YouTube-a, i drugih vizualnih sadržaja 21. stoljeća. Uz pomoć likovnih aktivnosti djeca svijet doživljavaju i dinamično spoznaju kroz sliku, kroz vlastito istraživanje, kroz vlastiti kreativan angažman pri čemu je iznimno važna uloga voditelja likovnih aktivnosti za kvalitetan razvoj djece i mladih stoga likovne aktivnosti smatramo iznimno bitnim aktivnostima u području odgoja i obrazovanja djece i mladih. U suvremenim odgojno-obrazovnim sustavima uloga odgojitelja, učitelja je holistički pristupiti obrazovanju te kompetentno poticati razvoj sposobnosti djece, odnosno utjecati na usvajanje novih znanja, vještina, sposobnosti, vrijednosti i stavova kojima će dijete moći odgovoriti na izazove suvremenog društva znanja i promjena. Upravo zato Hentig obrazovanje vidi kao poticanje čovjeka na djelatatan, stvaralački odnos prema svijetu „Obrazovanje je poticanje svih snaga čovjeka kako bi se one preko prisvajanja svijeta u uzajamnom preplitanju i ograničavanju harmonično-ravnomjerno razvile i dovele do samoodređujuće individualnosti ili osobnosti koja u svojoj idealnosti i jedinstvenosti obogaćuje čovječanstvo“ (Hentig, 2008: 30).

Navedeno shvaćanje obrazovanja moguće je ostvariti u kontaktima djece i mladih sa sadržajima kulturne baštine. Kulturna svijest i izražavanje te svijesti jedna je od temeljnih kompetencija za cjeloživotno obrazovanje, a odnosi se na svijest o važnosti stvaralačkog izražavanja ideja, iskustva i emocija u nizu medija uključujući glazbu, ples, kazališnu, književnu, vizualno-likovnu umjetnost. Kako sve navedene umjetničke medije susrećemo u području kulture, proučavanje kulturne baštine nudi djeci mogućnost da razviju svoje sposobnosti povezane s gledanjem, mišljenjem, slušanjem, reagiranjem i izražavanjem. Učiteljeva i odgojiteljeva je uloga podržati razvoj tih sposobnosti kod djece kroz: odabir

primjerenih djela kulturne baštine koja će djeca doživljavati, istraživati i izražavati. Predstavljanje kulturne baštine djeci, ohrabrivanje djece da kažu svoj prvi dojam o doživljenoj baštini, zatim usmjeravanje na uočavanje detalja, upravljanje raspravom o sadržajima kulturne baštine te vođenje likovnih aktivnosti bitna su pretpostavka za poticanje dječje kreativnosti baštinskim sadržajima.

Odgaj za kreativnost kroz sadržaje baštine nužno treba prepoznati u našim odgojno-obrazovnim sustavima što pretpostavlja napuštanje strogo strukturiranog odgojno-obrazovnog procesa. Kod djece bi u susretu s baštinom trebalo poticati aktivno učešće, inzistirati na interaktivnom i iskustvenom učenju o kulturnoj baštini uz primjenjivanje interdisciplinarnog, problemskog i istraživačkog pristupa. Nije dakle cilj upoznati djecu sa sadržajima baštine da bi ih upoznali, već im je potrebno pružiti priliku da svoje doživljaje o njoj osvijeste i prisvoje kroz mnoge aktivnosti i raznolike sadržaje kako bi se u njima rodio identitet. Svako je dijete univerzum za sebe, svijet u malom, osobnost koja se upravo razvija kroz sadržaje odgoja i obrazovanja i izgrađuje svoj identitet. U likovnom oblikovanju djece putem različitog izražavanja - kroz kreativnu igru, (strukturu u kojoj oni mogu samostalno djelovati i zadovoljavati svoje interese) moguće je na vrlo posredan način uključiti djecu u svijet slobode stvaralaštva kojoj kulturna baština upravo i pripada.

Možemo, govoriti o dvije osnovne strategije ostvarivanja učinkovita odnosa između odgoja i obrazovanja i kulturne baštine. S jedne strane govorimo o odgovarajućoj i učinkovitoj izobrazbi odgojitelja i učitelja, a s druge o razvijanju partnerstva između odgojno-obrazovnih i kulturnih ustanova.

Učiteljima i odgojiteljima trebalo bi tijekom edukacije kroz teoriju više nastavnih programa različitih kolegija na fakultetima osvijestiti višestruku vrijednost upoznavanja djece i mladih s kulturnom baštinom naroda kojem pripadaju, te im osvijestiti da kroz praktične sadržaje nužno u odabiru motiva za likovno oblikovanje odaberu kulturnu baštinu koja svojom ljepotom može nadahnuti djecu na kreativno izražavanje.

Kako bi nam likovne aktivnosti bile korisne za razvoj djeteta predložimo slijedeće postupke prilikom susreta djeteta i baštine:

Sadržaje kulturne baštine pred djecu treba postaviti prilagođeno dobi djeteta pri čemu je nužno potaknuti dijete na aktivnu suradnju u sadržajima baštine što znači zainteresirati dijete kako bi navedene sadržaje mogli usvojiti i vidjeti ih iz svoje perspektive, odnosno istraživački bi ih trebalo uvoditi u likovne aktivnosti nudeći im mogućnost da sami otkriju elemente vizualnog jezika baštine kako bi vizualni jezik uspješno transformirali u likovni jezik. Važno je djeci već od najranije dobi osvještavati likovni jezik kako bi s vremenom shvatili kako koristiti likovne i kompozicijske elemente kako bi im percepcija bila svrhovita, a likovni izraz bogatiji i kvalitetniji. Također u likovnom razvitku izražavanja djece

ne bi trebalo zanemariti i važnost emocionalnog jer su – dječji likovni radovi višedimenzionalni s obzirom da se u njima reflektira dječji stupanj psihičkog i motoričkog razvoja, sociokulturni faktori, emocije i društveni kontekst u kojem djeca stvaraju. Drugim riječima, prilikom uvođenja djece u svijet baštine vodimo se načelom aktivnog sudjelovanja djece u predloženim aktivnostima. Načelo aktivnog sudjelovanja djece polazi od suvremene paradigme o učenju koja ističe da je dijete već od najranije dobi kompetentno biće, sposobno samostalno i aktivno upoznavati sredinu u kojoj živi, vodeći se prirodnom radoznalošću i unutarnjom motivacijom za istraživanje. Dijete najbolje uči putem osobnog iskustva. S obzirom da iskustveno učenje podrazumijeva aktivno istraživanje, predmet istraživanja (kulturna baština) može se rasvijetljavati pomoću različitih likovnih aktivnosti: sudjelovanjem u raspravi u kojoj se analitički promatralo, izvođenjem likovnih scenarija, te primjenom viđenoga kroz likovni kontekst.

Motivi baštine koje nudimo djeci trebali bi biti vizualni i nevizualni. Vizualna ljepota baštinskih motiva apsolutno je neupitna, a nevizualnim motivima uspješno razvijamo dječju maštu. Razvijanje mašte preko organiziranih likovnih aktivnosti na korijenima baštine značajno pridonosi razvoju intelektualnih sposobnosti djece jer pomaže prevladavanju šablona i shematizma u likovnom oblikovanju, a dječji duh postaje pokretljiviji te sposobniji za nove ideje i otkrivanje onih aspekata života koji su dotada bili nevidljivi. Samostalno i uspješno stvaranje novih ideja uz pomoć mašte kroz baštinske nevizualne motive znatno umnožava sposobnost dječjeg likovnog senzibiliteta jer aktiviranje stvaralačke mašte traži inovativnost i kreativnost.

Prilikom susreta djece s kulturnom baštinom potrebno je u likovnom oblikovanju koristiti što više različitih likovnih tehnika, materijala i formata papira uključujući i kombinirane likovne tehnike. Česta izmjena likovnih tehnika i materijala potaknut će dječji interes i prema likovnim aktivnostima i prema baštini. Također rad s raznolikim likovnim materijalima i tehnikama dopušta djeci pronalaženje onih tehnika likovnog izražavanja koje djetetu najbolje odgovaraju kao predispozicija za razvoj likovnog jezika i vizualne komunikacije. Uporaba različitih materijala u likovnom procesu svakako utječe na razvoj divergentnog mišljenja djeteta što doprinosi razvoju dječje kreativnosti i dječjeg interesa za stvaralaštvo.

U susretu s baštinom bilo bi poželjno koristiti nestandardizirane oblike i sadržaje rada što bi značilo da se u likovnim, aktivnostima s djecom ne trebamo strogo držati unaprijed predviđene artikulacije aktivnosti nego u opuštenoj komunikaciji potrebno je dati više prostora dječjoj inicijativi te poticati originalne likovne koncepte. U ozračju uzajamnog poštovanja potrebno je razvijati i međusobnu komunikaciju među djecom kako bi sami promišljali baštinu i slobodno između sebe izmjenjivali i razvijali likovne ideje, a upravo

takva komunikacija među djecom daje nam povratnu informaciju o našem i njihovom radu jer dječji interes najbolji je pokazatelj je li određena aktivnost zadovoljava dječje potrebe ili ih pak ograničava i sputava u likovnim realizacijama zato nakon određenog vremena i gube interes za likovno izražavanje.

Tijekom rada prilikom proučavanja kulturne baštine u rad je potrebno uvesti što više likovnih igri rekonstruiranja i redefiniranju kombiniranim likovnim tehnikama, na taj način djeca mogu prestrukturirati postojeće likovne sadržaje što je vrlo korisno jer se djeci pruža prilika za razvoj mišljenja i rasuđivanja. Ovakav pristup likovnom oblikovanju omogućava djeci organiziranje likovnog rada na novim osnovama, odnosno djeca moraju razmisliti o novim načinima povezivanja i strukturiranja razloženim likovnim i kompozicijskim elementima.

Uloga odgojitelja i učitelja u poticanju ljubavi prema baštini vrlo je zahtjevna jer promicanje kreativnog likovnog odgoja i obrazovanja te podizanje kvalitete likovnih aktivnosti ne može biti ostvareno bez kreativnog i spontanog voditelja aktivnosti koji će kroz ravnotežu slobode i kontrole zdušno usmjeravati djecu na razvoj stvaralačkog mišljenja i poticanje stvaralačko – kreativnog djelovanja u atmosferi slobode i samostalnosti.

Ukoliko želimo djeci na najbolji način prezentirati kulturnu baštinu potrebna nam je suradnja s različitim kulturnim ustanovama. O tome Brajčić progovara na slijedeći način: “ Proces odgoja i obrazovanja prvenstveno se ostvaruje u vrtićima, zatim u školi i u drugim ustanovama, a za što bolje znanje o kulturnoj baštini najvažnija je ustanova muzej“. (Brajčić: 2014:20). Organiziranje posjeta muzejima, galerijama, arheološkim lokalitetima te usmjeravanje djece na emocionalno doživljavanje viđenih sadržaja i razgovor o impresijama je poticanje stvaralaštva - stvaralaštvom i upoznavanje likovnog jezika na najkvalitetnijim sadržajima kulture. Uz to Muzej kao mjesto igre, ali i učenja omogućava ostvarivanje brojnih odgojno-obrazovnih ciljeva i zadaća. U suvremenim društvima informalno obrazovanje obavljaju brojne kulturne institucije. Jedan od oblika informalnog obrazovanja zasigurno su i aktivnosti koje se odvijaju u muzejima, galerijama i pri arheološkom lokalitetima. Informalno učenje karakterizirano je slobodnim odabirom, dobrom voljom, a odvija se tempom koji ovisio djeci, a ne o samom sadržaju, također ne postoji autoritet koji procjenjuje i zato ne postoji nervoza i strah od neuspjeha. Uzimajući u obzir značajke djetetova razvoja aktivnosti u muzeju su spontane, samostalne te djeca svojevrijedno pristaju na različite oblike istraživačkog rada pri čemu se izbjegava formalno oblikovanje znanja. U mnogim svjetskim kao i hrvatskim odgojno-obrazovnim institucijama provode se projekti posjećivanja muzeja. Posebna prilika za učenje u muzeju je iskustveni oblik učenja koji se temelji na kontaktu s realnim predmetima. Razne muzejske radionice između ostalog nude djeci i sudjelovanje u likovnim aktivnostima koje su prilagođene dobnim uzrastima,

a muzejski pedagozi omogućavaju da se posjetitelji upoznaju sa sadržajem pojedinog muzeja, ali i da pri tome nešto nauče. S obzirom na razvoj djece, aktivnosti u muzeju su spontane, samostalne te djeca svojevoljno pristaju na različite oblike istraživačkog rada. Djeca, ali i drugi posjetitelji konstruiraju svoja nova iskustva i znanja iz muzeja sa svojim prethodnim znanjem. Tako uz pomoć sadržaja kulture djeca i učenici mogu biti posredno ponukani da u trenucima prepoznavanja, zastanu i oko baštine ili njenog segmenta izgrade razumijevanje cjeline, ovisno o sadržajima koje su obuhvatili.

Kroz likovne aktivnosti u muzejima i galerijama treba potaknuti djecu da postanu oko koje vidi i glava koja misli jer tada će kulturna baština roditi novim iznenadnim spoznajama i rezultatima posve drugačijim likovnim dojmovima koji će biti bogatiji i slojevitiji te koji će nas iznenaditi jer će svijet kulturne baštine reproducirati na posve nov neviđen način.

4. Zaključak

Kao što smo već vidjeli čovjek i kultura oduvijek su međusobno povezani, čovjek svojim djelovanjem stvara kulturu, a kultura istovremeno njemu osigurava razvoj osobnosti. Tako kultura zapravo očovječuje čovjeka. Kultura se treba njegovati, čuvati i prenositi mladim generacijama. Jedan od odgojnih ciljeva i vrijednosti u radu s djecom u okvirima likovnih aktivnosti jest očuvanje, njegovanje i oživljavanje kulturne baštine sredine. Još od najranije dobi, poticanje osjetljivosti za vrijednosti baštine i upoznavanje običaja i tradicije trebao bi biti dio odgojno-obrazovnog rada s djecom. Uključivanje djece i mladih u kreativno – stvaralačke procese kroz upoznavanje elemenata njihove vlastite kulturne, razvija u svakom pojedincu smisao za stvaralaštvo i inicijativu. Osim toga, utječe na razvoj uočavanja, i priopćavanja informacija putem vizualnih simbola, na kognitivni i emocionalni razvoj te smisao za samostalnost i slobodu djelovanja. Zato Ivon i govori o baštini kao o „univerzalnom odgojitelju“ (Ivon, 2007:9). Kulturna baština često je nezamisliva bez sadržaja likovnih umjetnosti, tako navedene sadržaje možemo označiti estetskim područjem i istaknuti ih kao važnu komponentu likovnog obrazovanja djece koja istodobno utire put kreativnim i stvaralačkim aktivnostima djece. Istovremeno dijete kroz poštovanje vlastite baštine uči se uvažavati i poštovati i tuđe kulturne vrijednosti. Općenito govoreći, želimo li biti konkurentno društvo koje ima zdravu ekonomiju, održivi razvoj i relevantan kulturni identitet u sve složenijem globalnom svijetu, nužno je kroz obrazovanje poticati kreativnost, stvaralaštvo, kritičku svijest, inovativnost i identitet, a navedeno izuzetno dobro možemo poticati upravo kroz sadržaje vlastite kulture. Takav kreativni i komunikacijski resurs potreban nam je u svim zanimanjima budućnosti. Hrvatska nedostatak stvaranja dodane vrijednosti i ino-

vativne konkurentnosti nažalost kontinuirano nadoknađuje ili prodajom resursa ili zaduživanjem, zato, već od vrtića i nižih razreda osnovne škole treba poticati djecu da stvaraju zahvaljujući svojoj glavi i svojim rukama, da budu stvaratelji vlastite kulture.

Na kraju možemo zaključiti da odgoj i obrazovanje kroz sadržaje kulture omogućava prenošenje kulturnih vrijednosti u zajednici i predstavlja osiguravanje kontinuiteta kulturnog ustrojstva. Imperativ sadašnjeg i budućeg vremena i pretpostavka istinskog, osobnog i društvenog napretka, jest omogućiti pojedincu odgoj i obrazovanje na kulturnim sadržajima, jer je to bitna pretpostavka prosperitetnog društva i humanističke civilizacije.

Literatura

1. Brajčić, M. (2002). Značaj kulturne baštine i etnografskih izvora u nastavi likovne kulture. U: R. Bacalja (ur). *Zbornik radova stručno-znanstvenog skupa - Živa baština* (str. 79-83) Zadar: Sveučilište u Zadru, Odjela za izobrazbu učitelja i odgojitelja.
2. Brajčić, M. (2014). *Arheološki parkovi u Hrvatskoj stanje i perspektive*. Split: Filozofski fakultet u Splitu.
3. Bruner, J. (1990). *Acts of Meaning*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
4. Bruner, J. (2000). *Kultura obrazovanja*. Zagreb: Educa.
5. Eckhoff, A., Urbach, J. (2008). Understanding Imaginative Thinking During Childhood: Sociocultural Conceptions of Creativity and Imaginative Thought, *Early Childhood*, 36.: 179-185.
6. Hentig, v. H. (2008). *Što je obrazovanje?* Zagreb: Educa.
7. Ivon, H. (2007). Baština - „Univerzalni odgojitelj“. U: *Baština – umjetnički poticaj za likovno izražavanje djece* (str. 9 – 19). Split: Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu.
8. Kale, E. (1982). *Uvod u znanost o kulturi*. Zagreb: Školska knjiga.
9. Maroević, I. (2004). Kulturna baština između globalnog i nacionalnog – umjetnička djela kao povezujući čimbenik. U: M. Pelc (ur.) *Zbornik prvog kongresa hrvatskih povjesničara umjetnosti*, (str.397-399). Zagreb: Institut Za povijest umjetnosti.
10. Matulić, T. (2006). Evangelizacijski izazov moderne kulture i promicanje kulturnog napretka. *Crkva u svijetu* 41 (2): 193 – 214.

11. Mialaret, G. (1989). *Uvod u edukacijske znanosti*, Zagreb: Školske novine.
12. Nola, D. (1987). Sadržaji kulture u odgoju djece. *Umjetnost i dijete*, XIX 4 (11): 335 – 343.
13. Ogbu, J. G. (1989). *Pedagoška antropologija*. Zagreb: Školske novine.
14. Shweder R. A. (1991). *Thinking through Cultures: Expeditions in Cultural Psychology*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
15. Vučetić, M (2008). **Čovjek i kultura »duhovne pustinje**. *Filozofska istraživanja* 28 (1): 163-176.
16. Wertsch J. V. (1991). *Voices of the Mind: A Sociocultural Approach to Mediated Action*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
17. White, L. A. (1949). *The Science of Culture. A Study of Man and Civilization*. New York, London: Grave Press, Evergreen Books.

Dubravka Kušćević, PhD

Faculty of Humanities and Social Sciences

University of Split

kuscevic@ffst.hr

CULTURAL HERITAGE – STIMULATION KEY TO CHILD DEVELOPMENT (ART ASPECT)

Summary: *Cultural heritage is a reflexion of life in a community and has been developed as a result of many historical turmoils. As such, it is in research focus of many scientific disciplines. Without understanding of culturally determined conditions, it is impossible to realize the history and development of nations and societies. Furthermore, as culture presents the basic anthropological communication, without culture one cannot even live in a community. Many forms of cultural heritage involve different historical meanings which deepen the cognizance of reality and shape one's identity. To understand heritage means to enter its communication code, i.e. its communication game which, within the dynamics of relations, refines one's personality and plays a key role in establishing cultural identity.*

Contact of heritage and art has an indispensable role in cultivating children's spirit. Communication heritage - child - art presents for a child her/his own way of experiencing the heritage because the child's art expression has always been a strong reflection of the child's personality. This paper discusses the relation child - art- heritage as a basis for the integral development of the child's personality.

Key words: *cultural heritage, child, art activities.*